

Pragmatyczna analiza przykładów wypowiedzi ironicznych stosowanych
w badaniach z udziałem osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu

Natalia Rybczonek

Cel pracy

Celem mojej pracy było sprawdzenie, jaki model ironii uzasadnia wybór:

- wykorzystanych przykładów wypowiedzi w badaniach
- zadań stawianych uczestnikom badania
- decyduje o interpretacji uzyskanych wyników.

Główna hipoteza

Główna hipoteza mojej rozprawy brzmiała w następujący sposób:

“Wybór (świadomy lub nie) teoretycznego modelu ironii zakładanego w badaniu nad zdolnościami komunikacyjnymi autystyków ma wpływ na projekt tego badania oraz treść wniosków, które z niego się wyprowadza.”

Rozdział I

Pierwszy rozdział mojej pracy licencjackiej ukazywał teoretyczne ujęcia Teorii Umysłu, jej genezę, podział na rozumowanie pierwszego i drugiego rzędu, a także jej deficyty u osób autystycznych.

Oprócz tego przedstawiłam rodzaje ironii z rozróżnieniem na dwie koncepcje (jako tropu stylistycznego oraz metajęzykowe modele ironii) i typowe zaburzenia zdolności rozumienia ironii obserwowane u osób z ASD.

Rozdział II

Rozdział drugi został poświęcony zaburzeniom ze spektrum autyzmu.

Opisane zostały różne koncepcje przedstawiające zaburzenie ze spektrum autyzmu, które kształtowały się na przestrzeni wielu lat, geneza autyzmu, objawy pojawiające się u osób z ASD oraz potencjalne przyczyny (potencjalne dlatego, iż pomimo wielu badań, wciąż nie udało się określić jednej, konkretnej przyczyny)

Rozdział III

Trzeci rozdział zawierał w sobie analizę wypowiedzi ironicznych wykorzystywanych w badaniach z osobami ze spektrum autyzmu oraz założenia i wyniki tych badań.

Rozdział III

Celem analizy było ustalenie, jaki model ironii, zastosowany w sposób świadomy lub nie przez autorów badania, uzasadnia ich wybór przykładowych wypowiedzi ironicznych, zadań formułowanych dla uczestników badania i wpływa na interpretację wyników.

Rozdział III

Analizie poddałam dwa badania:

- Badanie Scholten, Engelen i Hendriks z 2015 roku
- Badanie Pexman, Rostad, McMorris, Climie, Stowkowy i Glenwright z 2010 roku

Badanie Scholten, Engelen i Hendriks

Uczestnikami badania było dziesięciu nastolatków (14-20 lat - przedział wiekowy) z ASD.

Grupa kontrolna składała się z czternastu neurotypowych nastolatków (11-20 lat - przedział wiekowy)

Eksperyment manipulował dwoma czynnikami:

- kontekstem, które skłaniało do ironicznej lub nieironicznej interpretacji
- prozodią, która wskazywała ironiczny lub nieironiczny charakter wypowiedzi.

Badanie Scholten, Engelen i Hendriks

Każda historia przedstawiona uczestnikom badania zaczynała się od zdania wprowadzającego, po którym następował opis konkretnego zdarzenia, które dodatkowo określało sytuację, a kończyła się wypowiedzią oceniającą.

Eksperyment testował te elementy w czterech warunkach:

- warunek neutralny (K-, P-),
- warunek prozodii (K-, P+)
- warunek kontekstowy (K+, P-),
- warunek kombinacji (K+, P+).

Badanie Scholten, Engelen i Hendriks

Prozodią manipulowano poprzez rozróżnienie dwóch wzorców wymowy dla wypowiedzi na końcu opowiadań.

W jednym wzorcu zdanie było wypowiedzane z typową ironiczną intonacją, natomiast w drugim zdanie było wypowiedzane z neutralną intonacją.

Kontekstem manipulowano poprzez rozróżnienie pomiędzy historiami (np. historia u góry po lewej stronie, a historia u góry po prawej stronie). Drugi rodzaj opowiadania zachęca do ironicznej interpretacji wypowiedzi, podczas gdy pierwszy rodzaj opowiadania nie.

	– Context	+ Context
– Prosody	<i>John’s long-time wish is to get a scooter. Today is his birthday. When he enters the garage, he sees a brand new, shiny scooter. He says to his parents: “What a great gift.”</i>	<i>Sara has a job interview at the local grocery store today. She feels relaxed and responds to the questions very well. She gets hired. When she comes home, she says to her father: “It went very badly.”</i>
+ Prosody	<i>Tim spends the entire summer working in a clothing store. The customers constantly muddle the clothes and there is never a moment of relaxation. When his girlfriend stops by he says to her: “This is the worst job ever.”</i>	<i>Peter promises his wife to clean the house. When he tries to dust the mantelpiece he accidentally knocks over the favorite vase of his wife. It shatters into a thousand pieces as it hits the floor. His wife hears the noise and says: “Great, well done.”</i>

Badanie Scholten, Engelen i Hendriks

Po wszystkich historiach pojawiały się pytania:

- Pytanie o emotikon opisujący stan emocjonalny głównej postaci,
- pytanie o stan mentalny głównej postaci w opowieści,
- pytanie o stan mentalny głównej postaci i o przekonanie drugiego bohatera o stanie mentalnym głównej postaci.

Dodatkowo warto zauważyć, iż pytania 1 i 2 testują zdolność do wczucia się w perspektywę nadawcy wypowiedzi ironicznej, a 3 – wczucia się w perspektywę odbiorcy wypowiedzi ironicznej.

U podstaw wyżej wymienionych pytań leżą trzy hipotezy dotyczące przewidywanych konsekwencji zinterpretowania wypowiedzi oceniającej, które zrekonstruowałam i dzięki nim ujawniłam model ironii założony przez autorów badania.

Badanie Scholten, Engelen i Hendriks

Hipoteza dla pytania 1: „Nadawca wypowiedzi ironicznej wyraża w niej stan emocjonalny przeciwny do tego, który sugerują jego słowa.”

Z hipotezy tej wynika następujące przewidywanie dotyczące wykonania zadania: „Jeśli uczestnik rozumie wypowiedź oceniającą jako ironiczny akt mowy to wskaże emotikon pierwszy z lewej.”

Figure 1. Emoticons that were used in the test, from left to right: happy, angry, scared and sad.

Badanie Scholten, Engelen i Hendriks

Hipoteza dla pytania 2: “Znaczenie komunikowane przez nadawcę wypowiedzi ironicznej jest antyfrastyczne.”

Przewidywanie wynikające z hipotezy H2 dotyczące wykonania zadania brzmi następująco: „Jeśli uczestnik rozumie wypowiedź oceniającą jako ironiczny akt mowy to na pytanie o stan mentalny głównego bohatera opowieści udzieli odpowiedzi przeczącej.”

Badanie Scholten, Engelen i Hendriks

Hipoteza dla pytania 3: “Znaczenie rozpoznane przez odbiorcę wypowiedzi ironicznej jest antyfrastyczne.”

Przewidywanie wynikające z hipotezy dotyczące wykonania zadania brzmi następująco: „Jeśli uczestnik badania rozumie wypowiedź oceniającą jako ironiczny akt mowy to na pytanie o stan mentalny głównej postaci i o przekonanie drugiego bohatera o stanie mentalnym głównej postaci odpowie przecząco.”

Badanie Scholten, Engelen i Hendriks

Hipotezy H2 i H3 odwołują się do kategorii antyfrazy, która odgrywa kluczową rolę na gruncie modeli ironii jako tropu, przykładowo modelu Grice'a, a także nakłaniają badanego do zastosowania metareprezentacji pierwszego rzędu, którą możemy zaobserwować w modelu ironii Dana Sperbera i Deidre Wilson nazywanym teorią przywoływania echem (w przypadku hipotezy H2) oraz wyższego rzędu, którego zwolennikami są Attardo i Giora (w hipotezie H3).

Badanie Scholten, Engelen i Hendriks - wyniki

Wyniki badania wykazały, że obie grupy interpretowały wypowiedzi ze wskazówkami kontekstowymi lub połączenia wskazówek kontekstowych i prozodycznych jako bardziej ironiczne niż historie, w których takich wskazówek nie zaobserwowały. Oprócz tego testy post hoc wykazały, że grupa z ASD udzieliła znacznie mniej ironicznych odpowiedzi na pytanie dotyczące emocji.

Stwierdzono, że nastolatki z ASD nie rozpoznają ironii rzadziej niż ich typowo rozwijający się rówieśnicy.

Różnica między nastolatkami z ASD a ich typowo rozwijającymi się rówieśnikami w rozpoznawaniu ironicznej wypowiedzi nie wynika z ich niewrażliwości na prozodię lub kontekst, które są dwoma najważniejszymi językowymi wskazówkami do ironii. Pomimo wrażliwości na prozodyczne i kontekstowe wskazówki dotyczące ironii możliwe jest, że młodzież z ASD jest mniej efektywna w stosowaniu tych wskazówek lub może mieć trudności z ich połączeniem.

Badanie Pexman, Rostad, McMorris, Climie, Stowkowy i Glenwright

Autorzy przeprowadzili badanie wśród trzech grup dzieci:

- 18 dzieci z autyzmem wysoko funkcjonującym,
- 18 dzieci neurotypowych, dopasowanych do pierwszej grupy pod względem zdolności werbalnej,
- 18 dzieci neurotypowych, dopasowanych do pierwszej grupy pod względem wieku

Badanie Pexman, Rostad, McMorris, Climie, Stowkowy i Glenwright

Eksperyment polegał na zbadaniu przetwarzania ironii werbalnej przy zastosowaniu zadań, pozwalających na zminimalizowanie wymagań werbalnych i pragmatycznych wobec uczestników.

Przedstawiono dwanaście spektakli lalkowych.

Każde z nich kończyło się:

- krytyką o charakterze ironicznym,
- krytyką o charakterze dosłownym,
- komplementem o charakterze ironicznym
- komplementem o charakterze dosłownym.

Badanie Pexman, Rostad, McMorris, Climie, Stowkowy i Glenwright

W wypowiedziach ironicznym manipulowano kontekstem oraz tonem głosu mówcy, po to, by stworzyć warunki dla dosłownych i ironicznym intencji. Dodatkowo wypowiedzi tworzone były w taki sposób, aby za pośrednictwem wskazówek kontekstowych i prozodycznych pośrednio wskazywały na charakter ironicznym. Pozwalało to upewnić się, że uczestnicy badania używają wskazówek podanych w eksperymencie do odczytania intencji mówcy.

Marionetka wcielająca się w rolę narratorki nie wykonywała żadnych istotnych działań w scenkach, lecz zawsze na koniec krytykowała bądź komplementowała zachowania drugiej lalki. Narracje do przedstawień były wcześniej nagrywane przez narratorkę tak, że krytyka o charakterze ironicznym cechowała się kpiącą, nieszczerą intonacją, w krytyce dosłownej intonacja była rzeczowa i konkretna, komplementy ironiczne miały wydźwięk pozytywny i żartobliwy, natomiast dosłowne komplementy charakteryzowały się intonacją pochlebiającą.

Table 2 Sample Puppet Show

Shannon plays on a soccer team with John.

It is the last few minutes of a game.

Outcome Information (positive):

John kicks the ball, scoring a goal. Shannon said:

Statement:

That was a terrible play. *(Ironic Compliment)*

That was a great play. *(Literal Compliment)*

Or

Outcome Information (negative):

John kicks the ball, missing the net. Shannon said:

Statement:

That was a terrible play. *(Literal Criticism)*

That was a great play. *(Ironic Criticism)*

Badanie Pexman, Rostad, McMorris, Climie, Stowkowy i Glenwright

Po każdym pokazie kukiełkowym uczestnikom zadawano trzy pytania:

- dotyczące nastawienia mówcy: przyjazne lub złośliwe,
- dotyczące wyrażonej przez mówiącego oceny tego, czego wypowiedź dotyczy: ocena pozytywna i ocena negatywna,
- dotyczące charakteru wypowiedzi narratora (wypowiedź na poważanie lub żartobliwa)

Każde z tych pytań testuje zdolność do wczucia się w perspektywę mówiącego, a u ich podstaw pojawiają się 3 hipotezy, które zrekonstruowałam.

Badanie Pexman, Rostad, McMorris, Climie, Stowkowy i Glenwright

Hipoteza dotycząca pytania 1 brzmi „Złośliwe nastawienie mówcy do wypowiedzi wskazuje na jej ironiczność, czyli w większości wypadków ironia jest formą złośliwej krytyki.”

Hipoteza dotycząca pytania 2 głosi, że w większości wypadków wypowiedzi ironiczne mają swój obiekt lub – jak to ujmują Clark i Gerrig – „ofiarę”, którą nadawca wypowiedzi ironicznej krytykuje. (Clark i Gerrig - teoria udawania. Wyp. iron. ma ośmieszyć akt mowy i potencjalnego nadawcę oraz odbiorcę. Istnieje ironiczny ton głosu.)

Hipoteza dotycząca pytania 3 mówi, że wypowiedź ironiczna ma zazwyczaj charakter żartobliwy, a ogólniej, że nie jest przypadkiem poważnego zastosowania języka.

Badanie Pexman, Rostad, McMorris, Climie, Stowkowy i Glenwright

Oceniając nastawienie mówcy uczestnicy badania wybierali jedną z dwóch zabawek:

- miękką, uśmiechniętą kaczkę symbolizującą pozytywne emocje
- rekina z ostrymi zębami będącego symbolem negatywnych odczuć

Oprócz tego proszeni byli o wskazanie na skali emotikon, który najlepiej odwzorował charakter wypowiedzi mówcy.

Fig. 2 Humor rating face scale

Badanie Pexman, Rostad, McMorris, Climie, Stowkowy i Glenwright

W tym eksperymencie autorzy tworząc przykładowe wypowiedzi o charakterze ironicznym opierali się na modelu Clarka i Gerriga nazywanym teorią udawania.

Dodatkowo zauważyć można koncepcję Giory, która głosi, że podczas interpretowania wypowiedzi pierwszą kwestią jest znaczenie istotne, które może, lecz nie musi być znaczeniem dosłownym. Jednak gdy znaczenie dosłowne okaże się nieodpowiednie, pozostaje ono aktywne i wchodzi w interakcję ze znaczeniem wywnioskowanym.

Prowadzi to do zupełnie nowej interpretacji wypowiedzi, w tym do efektu ironicznego.

Badanie Pexman, Rostad, McMorris, Climie, Stowkowy i Glenwright - wyniki

Badania dowiodły, że uczestnicy z ASD nie rozpoznają ironii w przedstawionych im opowieściach rzadziej niż uczestnicy neurotypowi.

Niemniej jednak autyści dostrzegali intencję ironiczną wtedy, gdy jasno wskazywała na nią zarówno prozodia, jak i kontekst. Zaobserwowano również, że osoby z ASD mają większe trudności z rozpoznaniem ironicznej intencji wypowiedzi, która poprzedzona jest prozodią oraz kontekstem, który jest niezgodny z negatywną lub pozytywną wartością wypowiedzi.

Osoby zarówno z ASD jak i neurotypowe za najważniejszą wskazówkę by rozpoznać ironię uznają kontekst. Możliwym jest, że autyści mimo wrażliwości na wskazówki prozodyczne i kontekstowe nie potrafią posługiwać się nimi lub mają trudności z połączeniem tych dwóch elementów.

Dziękuję za uwagę.